

УДК 343.37.078.3:[930.85+908](477)]"364"(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2024.7(336).12-18

Віталій Матіос,
аспірант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтва,
e-mail: Vitali.matios@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4670-9778>

Документування злочинів проти культурної спадщини України: основні проекти та ініціативи за підтримки громадянськості

У статті проаналізовано ініційовані та реалізовані громадськістю проекти, пов'язані з документуванням злочинів проти національної культурної спадщини (НКС) України в умовах повномасштабного російського вторгнення. Зазначено, що діяльність громадських організацій із документування злочинів проти НКС України зосереджено на формуванні єдиної бази обліку, що дасть змогу розв'язати низку питань, які стануть нагальними після закінчення воєнних дій.

Наведено класифікацію мотивів злочинів щодо культурних цінностей в умовах збройного конфлікту; окреслено шляхи обліку культурної спадщини та принципи документування пошкоджень НКС.

Наголошено, що в Україні офіційно немає Національного комітету "Блакитного щита" — організації, яка опікується захистом культурної спадщини від загрози збройних конфліктів і стихійних лих. З огляду на це в межах повноважень офіційної представниці Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ в Україні ВГО "Українська бібліотечна асоціація" та офіційної представниці в нашій країні Міжнародного комітету архівів Державної архівної служби України запропоновано знову порушити питання про організацію Комітету та досягти до розроблення його статуту.

Підсумовано, що створення такого представництва в Україні не гарантує захисту від російського вандалізму, однак міжнародний досвід із залучення громадських організацій, представників органів влади, органів охорони культурної спадщини, ДСНС, Нацполіції, прокуратури до місії з оцінювання пошкоджень НКС в умовах російсько-української війни дасть змогу в майбутньому домогтися виконання положень Гаазької конвенції та отримати фінансування на відновлення культурних цінностей.

Ключові слова: документування; злочини проти культурних цінностей; національна культурна спадщина; громадські організації; проекти

Постановка проблеми. У травні 2024 р. відбулася важлива подія — 70-річчя Гаазької конвенції про захист культурної спадщини у разі збройного конфлікту [4] та відповідного Протоколу, який забороняє вивезення культурних цінностей з окупованих територій і зобов'язує повернути їх у разі незаконного переміщення після припинення воєнних дій [10; 11]. Ці документи були підписані через масове знищення культурної спадщини під час Другої світової війни та стали першими міжнародними договорами глобального масштабу, присвяченими захисту культурних цінностей у збройних конфліктах.

10 квітня 2024 р. Міністерство культури та інформаційної політики України ініціювало створення цифрової системи обліку нерухомих об'єктів культурної спадщини України "Державний реєстр нерухомих пам'яток". У документі подано список об'єктів нерухомих культурної спадщини, які зазнають найбільших пошкоджень унаслідок воєнних дій, позаяк не можуть бути евакуйовані, та які наша держава бере під охорону. При цьому об'єкти визначено такими,

що потребують державної охорони, незалежно від форм власності, лише з урахуванням археологічної, естетичної, історичної, мистецької та іншої цінності. Після внесення до Реєстру такі об'єкти набувають статусу пам'яток. Наразі в системі було введено дані про 105 532 об'єкти [7].

Заходи держави щодо документування об'єктів культурної спадщини не є першими, як, напевно, й не останніми в умовах повномасштабної війни РФ проти нашої країни, адже нині зросла кількість ініціатив щодо обліку як об'єктів культурної спадщини загалом, так і об'єктів, котрі вже постраждали внаслідок воєнних дій. До документування злочинів проти національної культурної спадщини активно долучилося й громадянське суспільство.

Отже, вивчення аспектів обліку об'єктів культурної спадщини, які зазнали ушкоджень через воєнні дії, зокрема наявних напрацювань у цьому напрямі, — актуальне питання для практиків і теоретиків.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему захисту та обліку втрат НКС в умовах збройних

конфліктів розглянуто в низці праць закордонних і вітчизняних авторів.

"Збереження культурної спадщини під час конфлікту" — розділ авторства Р. Тейгелера у книзі "Управління збереженням для бібліотек, архівів і музеїв", присвячено огляду заходів, яких країни можуть вжити для захисту культурної спадщини під час насильницьких дій із боку агресора [19].

Польські вчені Й. Заядло, К. Зейдлер у публікації "Правова охорона спадщини на випадок війни" досліджують міжнародно-правові норми та інструменти Конвенції та Протоколу про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. Дослідники наголошують, що з практичного погляду особливу вагу насамперед має ґрунтовне визначення об'єкта захисту [21].

Колектив науковців у публікації "Спадщина під ударом: мотиви нападу на культурні цінності під час збройного конфлікту" репрезентував типологію мотивів руйнування чи знищення НКС. На думку авторів, така систематизація сприятиме розробленню ефективних інструментів захисту культурних цінностей під час збройного конфлікту [17].

Хоча проблематика збереження НКС в умовах війни нині особливо актуальна, серед українських дослідників вона залишається ще недостатньо розробленою. Прикметно, що тематика має міждисциплінарний характер та перебуває на межі зацікавлень культурологів, музеєзнавців, мистецтвознавців, документознавців, архівознавців і представників інших наукових галузей.

Безпосередньо проблемам збереження культурної спадщини в умовах російської агресії присвячено статтю історика О. Рішняка "Культурна спадщина в умовах воєнного конфлікту: міжнародний досвід другої половини ХХ — початку ХХІ століть та українська сучасність", в якій автор аналізує причини та мотиви загроз культурній спадщині України в умовах війни, а також можливі шляхи її захисту на основі досвіду інших країн. Учений окреслив напрями діяльності української пам'яткоохоронної галузі в умовах конфлікту та в повоєнний період [11].

У статті В. Чернеця та Р. Додонова "Захист культурної спадщини в умовах повномасштабної російсько-української війни: уроки і перспективи" наголошено на потребі перспективного планування заходів із відновлення культурної спадщини України в післявоєнний період, основним завданням якого є фіксація актів ван-

далізму й документування воєнних злочинів проти НКС, повернення незаконно вивезених цінностей і реституція [14, с. 47].

У межах пропонованого дослідження корисною є стаття З. Кузик "Застосування цифрових моделей місцевості для документування об'єктів культурної спадщини", в якій розглянуто засоби збирання, накопичення та опрацювання даних, що дають змогу документувати об'єкти культурної спадщини на високому технологічному рівні з високим ступенем надійності, як-от створення цифрових моделей місцевості за допомогою ГІС-технологій. Документування культурної спадщини З. Кузик пов'язує з геоінформаційним простором [6, с. 100]. Результати цього дослідження можуть стати у пригоді під час документування втрат НКС України.

Метою посібника українських авторів Д. Ковалю та М. Слободянюк "Як правильно документувати руйнування культурних цінностей (міжнародні нормативи)" [16] є формування фахових знань для документування випадків пошкоджень культурних цінностей унаслідок збройного конфлікту. Посібник містить міжнародно-правові нормативи, методологічні матеріали з оцінювання шкоди, заподіяної культурним цінностям, та аналіз способів реагування на неї, що були створені під егідою ЮНЕСКО, Міжнародного центру вивчення питань збереження та відновлення культурних цінностей (The International Centre for Conservation in Rome, ICCROM), Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (International Council on Monuments and Sites, ICOMOS) з урахуванням Політики щодо культурної спадщини Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду, а також досвіду документування пошкоджень цивільних об'єктів і воєнних злочинів Truth Hounds¹.

Ґрунтовних досліджень, присвячених документуванню злочинів проти культурної спадщини нашої країни в умовах російської агресії, наразі бракує, що й зумовило вибір тематики статті, **мета** якої — проаналізувати ініційовані та реалізовані громадськістю проекти, пов'язані з документуванням злочинів проти культурної спадщини України в умовах повномасштабного російського вторгнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники подають таку класифікацію мотивів злочинів щодо культурних цінностей в умовах збройного конфлікту:

¹ Truth Hounds — це команда фахівців із прав людини, яка від 2014 р. документує та розслідує міжнародні злочини в контексті війни [16].

- пов'язані з цілями конфлікту;
- військово-стратегічні атаки, в яких основною мотивацією є здобуття тактичної переваги в конфлікті;
- атаки, під час яких культурні цінності визначають як об'єкти з низьким рівнем ризику;
- економічні стимули, коли культурні цінності забезпечують фінансування сторін конфлікту [17].

Отже, культурна спадщина завжди перебуває під прицілом ворога, а тому потребує захисту та відповідних дій з обліку завданої шкоди.

Нині діяльність нашої держави й громадянського суспільства, а також міжнародних організацій у напрямі захисту та документування пошкоджень культурної спадщини України зумовлена потребою формування єдиної бази обліку злочинів РФ. Наповнення такого ресурсу — відома світова практика, яка допомагає розв'язати низку питань, що стають нагальними після закінчення воєнних дій. Заходи, зокрема, передбачають:

- фіксацію основних порушень із боку РФ та окупаційної влади;
- встановлення винних у злочинах щодо культурних цінностей (руйнування, знищення, незаконне вивезення) та притягнення до відповідальності РФ та її військових;
- оцінювання збитків, планування, організація та виконання процесів відновлення культурних цінностей;
- переслідування чи екстрадиція ймовірних правопорушників із боку 88 держав — учасниць Другого протоколу до Гаазької конвенції (1999);
- можливість подавати позов у судах щодо незаконно вивезених культурних цінностей [1; 16].

Назагал є низка шляхів обліку культурної спадщини: "документація об'єктів із застосуванням різноманітних джерел даних, дистанційні методи збирання, фотограмметричне вимірювання, архівування, ГІС-аналіз і візуалізація" [6], частину з яких успішно застосовують на практиці в умовах сучасної війни. При цьому поширена думка, що, крім інструментів захисту, які "включають спеціальний захист, Міжнародний реєстр культурних цінностей... зберігання та транспортування культурних цінностей", найбільшу увагу слід приділяти відповідній соціальній політиці, що має віддзеркалювати загальне розуміння потреби збереження матеріальної культурної спадщини для наступних поколінь [21].

Усвідомлюючи соціальну відповідальність всіх і кожного, до захисту та обліку втрат НКС активно долучаються не лише міська й цент-

ральна влада, а й представники громадянського суспільства. На жаль, наразі спільні дії не гарантують успішного захисту НКС від обстрілів агресора. Станом на 25 березня 2024 р. російські військові зруйнували або пошкодили понад тисячу пам'яток культурної спадщини України, зокрема: 128 — національного значення, 848 — місцевого, 70 — щойно виявлених, рівень пошкодження 177 об'єктів архітектури нині не відомий [9]. Обсяги масштабів руйнувань важко уявити, ще складніше оцінити їх реальну загрозу національному культурному надбанню.

Поняття значної шкоди, заподіяної збройним конфліктом, охоплює:

- повне або часткове знищення бомбами, снарядами та пов'язаним із ними вогнем конструкцій і вмісту;
- втрату стійкості, погодонепроникності внаслідок обстрілу, який лише частково руйнує стіни та дахи;
- пошкодження об'єктів, колекцій, предметів інтер'єру та обладнання теплом, димом і побічними продуктами горіння;
- пошкодження водою під час гасіння пожежі [18].

У разі війни цикл пошкоджень поділяють на дії, які слід вжити до початку, під час та після збройного конфлікту. У світовій традиції найбільше уваги приділяють постконфліктним ситуаціям, а не двом попереднім фазам, тому основні заходи в нашій країні мають бути спрямовані на формування єдиної системи обліку руйнувань і втрат НКС.

Згідно з міжнародними нормативами основні принципи документування пошкоджень НКС передбачають такі заходи:

- визначення деталей, які потрібно з'ясувати під час огляду місця розташування пошкодженого чи зруйнованого об'єкта;
- захист місця події та збереження даних;
- фото- та відеофіксація наслідків обстрілів [16].

Документування руйнувань дає змогу "встановити рівень загрози для культурних цінностей; визначити, чи є необхідним проактивне втручання для недопущення подальшого погіршення стану культурних цінностей; скласти план дій із захисту, мінімізації ризиків погіршення стану та відновлення культурних цінностей; розпочати роботу над пошуком необхідного фінансування для проведення робіт на об'єктах" [16].

Перелік і послідовність дій загалом зрозумілі, утім, їх не завжди можна реалізувати в умовах, коли конфлікт ще триває, тому нині в

нашій країні дедалі більше організацій долучається до ініціативи документування пошкоджень, спричинених російською агресією. Наприклад, Міжнародний центр перспективних досліджень разом із некомерційною організацією Cultural Vistas (Німеччина) за підтримки МЗС Німеччини розпочали проєкт із підготовки українських журналістів, активістів, фіксерів й експертів, залучених до процесів документування воєнних злочинів РФ і збереження історичної та культурної спадщини на рівні об'єднаних територіальних громад в Україні [2].

Розглянемо інші ініціативи й проєкти, підтримані громадськими організаціями, які допомагають державі створити єдину систему обліку злочинів проти НКС.

На початку березня 2022 р. Національний музей Революції Гідності та ГО "Тустань" створили Штаб порятунку спадщини (Heritage Emergency Response Initiative, HERI), який документував стан пам'яток після відходу російських військ із Харківщини, Чернігівщини, Сумщини та Київщини. Члени штабу заповнювали адаптовану під українські реалії форму ICCROM. Звіти передавали в органи державної влади та міжнародним донорам, серед яких: Міжнародний альянс захисту культурної спадщини в зоні конфліктів (ALIPH), Фонд принца Клауса та Світовий фонд пам'яток (World Monument Fund, WMF) [9].

У серпні 2023 р. Штаб порятунку спадщини разом із Національним музеєм Революції Гідності, Агенцією культурної стійкості (ACURE) за підтримки Посольського фонду збереження культурної спадщини Держдепу США в межах Міжнародної програми розвитку спроможностей ICCROM щодо надання першої допомоги та стійкості культурній спадщині провели тренінг "Посткризова оцінка на місці втрат і ризиків для культурної спадщини України" для представників музейної, бібліотечної, пам'яткоохоронної справи та інших. Навчання відбувалося в реальних умовах — на місцях пошкоджених російськими окупантами пам'яток історії та культури на Київщині й Житомирщині [8].

Основну увагу на тренінгу було приділено документуванню та оцінюванню пошкоджень, втрат, збитків і ризиків для рухомої, нерухомої й нематеріальної культурної спадщини, а також підготовці до її раннього відновлення. "Метою було провести тренінги, щоб фахівці, які не мали раніше такого досвіду, отримали докладну інформацію про те, як здійснюється оцінка наслідків від ворожих атак. Об'єкти, які страждають від прямих влучань або вибухових хвиль, мають

бути вчасно і якісно оцінені, і подальші всі процеси відштовхуються від цього" [5], — зазначила членкиня Українського національного комітету ICOMOS О. Рутковська.

Після отримання сертифікатів ICCROM учасникам тренінгу надали початкові гранти для проведення оцінювання пошкоджень і ризиків, а також збирання даних на 20 обраних об'єктах культурної спадщини [8].

5 грудня 2023 р. ГО "Фонд підтримки фундаментальних досліджень" за результатами моніторингу ймовірних воєнних злочинів проти музеїв і нематеріальної культурної спадщини України представив онлайн-звіт "Воєнні злочини в Україні: музеї та нематеріальна культурна спадщина під прицілом" [15]. Перший розділ містить методологію моніторингу злочинів проти культурної спадщини, яка охоплює:

- загальні рекомендації щодо алгоритму документування порушень міжнародного гуманітарного права (МГП) щодо музеїв та нематеріальної спадщини України;

- документування порушень МГП із відкритих джерел;

- документування порушень на місці подій;

- документування порушень через опитування осіб;

- документування порушень МГП щодо музеїв України;

- документування порушень МГП щодо нематеріальної культурної спадщини України [15].

Голова Фонду Т. Короткий наголосив на основних здобутках документування злочинів, до яких належать: "підготовка методології моніторингу з документування воєнних злочинів, пов'язаних із нападами та розграбуванням музеїв України; документування онлайн та офлайн 100 фактів можливих злочинів проти музеїв і пам'яток архітектури України та внесення їх в базу Коаліції "Україна. П'ята ранку"; надання кваліфікації задокументованим фактам можливих порушень МГП проти музеїв і пам'яток; публікація близько 15 матеріалів із питання захисту культурних цінностей під час збройного конфлікту тощо" [15].

Експертка та координаторка проєкту Я. Савченко зосередила увагу на основних негаздах, як-от "проблеми з документуванням, оскільки під час невідомого обстрілу майже неможливо ідентифікувати, що було вбито носія-НКС, а також фіксація на місцях (серед нацелентів НКС України частина перебувала під окупацією, а частина — в зоні бойових дій або під постійними обстрілами під час реалізації проєкту)" [15].

У грудні 2023 р. у Парижі в межах заходу "Культурна спадщина постраждалої від війни України" було репрезентовано результати майже річної роботи з документування злочинів проти культурної спадщини, зокрема на тимчасово окупованих територіях.

Завідувачка сектору з питань моніторингу ситуації на тимчасово окупованих територіях Міністерства культури та інформаційної політики України Л. Дорошенко наголосила на важливості спільної роботи з громадським сектором: "Я вірю, що співпраця з громадськими організаціями, такими як "Кримський інститут стратегічних досліджень", а також підтримка світової спільноти, зокрема ЮНЕСКО, допоможе розробити ефективні механізми збереження культурної спадщини України" [12].

Дослідники наголошують на широкому впровадженні безпілотної навігації та новітніх фотограмметричних технологій у процесі збирання інформації щодо руйнування культурної спадщини [6]. Спільнота Free Generation ("Вільне покоління") спільно з ГО "Фонд інноваційних оборонних технологій" під час війни ініціювали проекти "Війна впритул" і "Доторкнись до України". Засновник проекту "Війна впритул" Ю. Зозуля зазначає, що "FreeGen володіє високотехнологічним обладнанням для віртуалізації музеїв" [3]. "Війна впритул" — це проект, який "за допомогою 3D-фото і відео з дрона документує всі руйнування, які завдають рашисти" [20]. Потім матеріали розміщують на Google Maps, на сторінках у соціальних мережах та на сайті проекту. Ініціатива належить першому Google Trusted Photographer в Україні М. Омельченку.

Активна співпраця з Державною службою з надзвичайних ситуацій, Міністерством внутрішніх справ, Міністерством культури та інформаційної політики, Міністерством закордонних справ допомагає спільноті документувати масштаби пошкоджень: відеозаписи, зроблені за допомогою дронів, дають змогу точніше й повніше фіксувати руйнування. Команда також здійснює 3D-моделювання пам'яток і документує злочини для міжнародного трибуналу [13].

Висновки. Нині діяльність громадських організацій щодо документування злочинів проти НКС України сфокусовано на формуванні єдиної бази обліку злочинів РФ, тому важливо системно й комплексно підходити до питань фіксації втрат та їх документування. Громадські активісти й волонтери, усвідомлюючи потребу координації домовленостей з органами влади та міжнародними організаціями, інтегрованість в їхню роботу структуру, налагоджують співпрацю й професійні зв'язки, організують навчання, створюють платформи, ініціюють проекти, що допомагають консолідувати зусилля державних установ і громадських організацій для документування злочинів РФ проти НКС України.

Наразі в Україні офіційно немає Національного комітету "Блакитного щита"², який створюється за підтримки Міжнародного комітету "Блакитного щита" (Blue Shield International, ICBS) і за рішенням чотирьох інших комітетів: Міжнародного об'єднання музеїв (International Council of Museums, ICOM), Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS), Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (The International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA), Міжнародної ради архівів (International Council on Archives, ICA).

Позаяк офіційною представницею IFLA в Україні є ВГО "Українська бібліотечна асоціація", доцільно було б у межах її повноважень разом із Державною архівною службою — офіційною представницею в Україні Міжнародної ради архівів України, знову порушити питання про організацію Комітету та долучитися до розроблення його статуту. І хоча створення такого представництва в Україні не гарантує захисту від російського вандалізму, міжнародний досвід із залучення громадських організацій, представників органів влади, органів охорони культурної спадщини, ДСНС, Нацполіції, прокуратури до місії з оцінювання пошкоджень НКС в умовах російсько-української війни в майбутньому дасть змогу домогтися виконання положень Гаазької конвенції [4] та отримати фінансування на відновлення культурних цінностей.

Список бібліографічних посилань

1. До Міжнародного списку культурних цінностей, які перебувають під посиленним захистом ЮНЕСКО, внесено ще п'ять об'єктів культурної спадщини України. 14.12.2023. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/220614/2023-12-14>.
2. Документація воєнних злочинів та збереження культурної спадщини: програма обміну. 29.09.2023. *НСЖУ*. URL: <https://nsju.org/novini/dokumentacziya-voyennyh-zlochyniv-ta-zberezheniya-kulturnoyi-spadshhyny-programa-obminu/>.

² "Блакитний щит" — організація, заснована 1996 р. для захисту культурної спадщини від загрози збройних конфліктів і стихійних лих [9].

3. Зозуля Ю. Віртуалізація музеїв під час війни. *FREEGEN GO!* URL: <https://freegen.games/news/virtualizaciya-muze-dl-97v-pid-chas-vijni-war-museum/>.
4. Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту від 14 травня 1954 р. *Liga 360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU54K01U>.
5. Кордони пам'яті: хто допомагає рятувати українську культурну спадщину. 3.11.2023. *Pragmatika*. URL: <https://pragmatika.media/kordony-pam-iati-khto-dopomahaie-riatuvaty-ukrainsku>.
6. Кузик З. Застосування цифрових моделей місцевості для документування об'єктів культурної спадщини. *LPNU*. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/1508/gka78201316.pdf>.
7. Мінкультури запустило держреєстр "єПам'ятка" в дослідну експлуатацію. 11.04.2024. *Media sapiens*. URL: <https://ms.detector.media/internet/post/34641/2024-04-11-minkultury-zapustylo-derzhreiestr-iepamyatka-v-doslidnu-eksploatatsiyu/>.
8. Національний тренінг "Посткризова оцінка на місці втрат і ризиків для культурної спадщини України". *Інститут археології. Національна академія наук України*. URL: <https://iananu.org.ua/novini/mizhnarodna-spivpratsya/1296-natsionalnij-trening-postkrizova-otsinka-na-mistsi-vtrat-i-rizikiv-dlya-kulturnoji>.
9. Під "блакитним щитом" і в списку ЮНЕСКО. Як намагаються захистити пам'ятки культури в умовах війни. 13.12.2023. *Media sapiens* URL: [https://ms.detector.media/trendi/post/33728/2023-12-13-pid-blakytym-shchytom-i-v-spysku-yunesko-yak-namagayutsya-zakhystyti](https://ms.detector.media/trendi/post/33728/2023-12-13-pid-blakytym-shchytom-i-v-spysku-yunesko-yak-namagayutsya-zakhystyti-pamyatki-kulturny-v-umovah-vijny/).
10. Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту. *Верховна рада України* : вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text.
11. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини ХХ — початку ХХІ ст. та українська дійсність. *Український історичний журнал*. 2022. № 4. С. 159—173. doi: doi.org/10.15407/uhj2022.04.159.
12. У Парижі презентували проєкт про руйнування культурної спадщини України в умовах війни. 14.12.2023. *МКІП*. URL: <https://mcip.gov.ua/news/u-paryzhi-prezentuvaly-proyekt-pro-rujnuvannya-kulturnoyi-spadshhyny-ukrayiny-v-umovah-vijny/>.
13. Фонд інноваційних оборонних технологій. Вільне покоління. URL: <https://freegen.fund/about-new>.
14. Чернець В., Додонов Р. Захист культурної спадщини в умовах повномасштабної російсько-української війни: уроки і перспективи. *Історичні пам'ятки та культурна спадщина України*. 2023. № 1 (1). С. 47—61. doi: [https://doi.org/10.30840/2786-8818.1\(1\).2023.292987](https://doi.org/10.30840/2786-8818.1(1).2023.292987).
15. Чернишук П. Музеї та нематеріальна культурна спадщина України під прицілом: відбулася презентація звіту. 7.12.2023. *Юридична газета*. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/muzeyi-ta-nematerialna-kulturna-spadshchina-ukrayini-pid-pricilom-vidbulasya-prezentaciya-zvitu.html>.
16. Коваль Д., Слободянюк М. Як правильно документувати руйнування культурних цінностей (міжнародні нормативи). 30.01.2023. *Truth hounds*. URL: <https://truth-hounds.org/cases/yak-pravylno-dokumentuvaty>.
17. Brosché J., Legnér M., Kreutz J., Ijla A. Heritage under attack motives for targeting cultural property during armed conflict. *International Journal of Heritage Studies*. 2017. № 23 (3). P. 248—260. doi: [10.1080/13527258.2016.1261918](https://doi.org/10.1080/13527258.2016.1261918).
18. Stovel H. Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage. ICCROM, 1998. 145 p.
19. Teijgeler R. Preserving cultural heritage in times of conflict. In: G.E. Gorman and Sydney J. Shep eds. *Preservation management for libraries, archives and museums*. London : Facet Publishing, 2006. P. 133—165.
20. VR MUSEUM OF WAR IN UKRAINE. *War up close*. URL: <https://war.city/>.
21. Zajadło J., Zeidler K. Prawna ochrona zabytków na wypadek wojny. *Ochrona Zabytków*. 2003. № 1—2. S. 116—121.

Vitalii Matios,

*Postgraduate Student of the National Academy
of Managerial Staff of Culture and Arts*

Documentation of crimes against cultural heritage of Ukraine: main projects and initiatives with the support of civil society

The article analyzes the projects initiated and implemented by the public, related to the documentation of crimes against the national cultural heritage (NCH) of Ukraine in the conditions of a full-scale Russian invasion. It is noted that the activity of public organizations in documenting crimes against the Ukrainian National Security Service is conditioned by the need to form a single database of crime records of the Russian Federation, which will allow solving a number of issues that will become urgent after the end of hostilities.

The classification of motives for crimes against cultural values in conditions of armed conflict is presented; the ways of accounting for cultural heritage and the principles of documenting damage to cultural heritage are outlined.

It is emphasized that there is no National Blue Shield Committee in Ukraine, which is being created with the support of the Blue Shield International (BSI) by the decision of four other committees: the International Council of Museums (ICOM), the International Council for the Protection of Monuments and Historic Sites (ICOMOS), International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Within the scope of the powers of the official

representative of the International Federation of Library Associations and Institutions in Ukraine, the NPA "Ukrainian Library Association", together with the official representative in Ukraine of the International Archives Committee, the State Archives Service of Ukraine, once again raised the issue of the creation of the Committee and joined the development of its charter. And although the creation of such a representation in Ukraine does not guarantee protection from Russian vandalism, the international experience of involving non-governmental organizations, representatives of authorities, cultural heritage protection bodies, the State Emergency Service, the National Police, and the Prosecutor's Office in the mission to assess the damage to the NCH in the conditions of the Russian-Ukrainian war will enable in the future, to achieve fair decisions on the implementation of the Hague Convention and to receive funding for the restoration of cultural values.

Keywords: documentation; crimes against cultural values; national cultural heritage; public organizations; projects

References

1. *Do Mizhnarodnoho spysku kulturnykh tsinnosti, yaki perebuvali pid posylenym zakhystom YuNESKO, vneseno shche piat obektiv kulturnoi spadshchyny Ukrainy.* (2023). Available at: <https://detector.media/infospace/article/220614/2023-12-14>.
2. *Dokumentatsiia voiennykh zlochyniv ta zberezhennia kulturnoi spadshchyny: prohrama obminu.* (2023). Available at: <https://nsju.org/novini/dokumentatsiia-voiennykh-zlochyniv-ta-zberezhennia-kulturnoi-spadshchyny-programa-obminu/>.
3. Zozulia Y. (n. d.). *Virtualizatsiia muzeiv pid chas viiny.* Available at: <https://freegen.games/news/virtualizatsiia-muze-d1-97v-pid-chas-vijni-war-museum/>.
4. *Konventsiia pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u razi zbroinoho konfliktu vid 14 travnia 1954 r.* (1954). Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/MU54K01U>.
5. *Kordony pamiaty: khto dopomahaie riatuvaty ukrainsku kulturnu spadshchynu.* (2023). Available at: <https://pragmatika.media/kordony-pam-iati-khto-dopomahaie-riatuvaty-ukrainsku>.
6. Kuzyk Z. (2013). *Zastosuvannia tsyfrovyykh modelei mistsevosti dlia dokumentuvannia obektiv kulturnoi spadshchyny.* Available at: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/1508/gka78201316.pdf>.
7. *Minkultury zapustylo derzhreiestr "ePamiatka" v doslidnu ekspluatatsiiu.* (2024). Available at: <https://ms.detector.media/internet/post/34641/2024-04-11-minkultury-zapustylo-derzhreiestr-iepamyatka-v-doslidnu-ekspluatatsiyu/>.
8. *Natsionalnyi treninh "Postkrizova otsinka na mistsi vtrat i ryzkyv dlia kulturnoi spadshchyny Ukrainy".* (n. d.). Available at: <https://iananu.org.ua/novini/mizhnarodna-spivpratsya/1296-natsionalnij-trening-postkrizova-otsinka-na-mistsi-vtrat-i-rizykiv-dlya-kulturnoji>.
9. *Pid "blakytym shchytom" i v spysku YuNESKO. Yak namahaiutsia zakhystyty pamiatky kultury v umovakh viiny.* (2023). Available at: <https://ms.detector.media/trendi/post/33728/2023-12-13-pid-blakytym-shchytom-i-v-spysku-yunesko-yak-namagayutsya-zakhystyty>.
10. *Protokol pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u vypadku zbroinoho konfliktu.* (1954). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text.
11. Rishniak O. (2022). *Kulturna spadshchyna u voienному konflikti: mizhnarodnyi dosvid druhoi polovyny XX — pochatku XXI st. ta ukrainska diisnist. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal, 4, pp. 159—173.* doi: [doi:10.15407/uhj2022.04.159](https://doi.org/10.15407/uhj2022.04.159).
12. *U Paryzhi prezentuvaly proekt pro ruinuвання kulturnoi spadshchyny Ukrainy v umovakh viiny.* (2023). Available at: <https://mcip.gov.ua/news/u-paryzhi-prezentuvaly-proyekt-pro-rujnuвання-kulturnoi-spadshchyny-ukrayiny-v-umovah-vijny/>.
13. *Fond innovatsiinykh oboronnykh tekhnologii. Vilne pokolinnia.* (n. d.). Available at: <https://freegen.fund/about-new>.
14. Chernets V., Dodonov R. (2023). *Zakhyst kulturnoi spadshchyny v umovakh povnomasshtabnoi rosiisko-ukrainskoi viiny: uroky i perspektyvy. Istorychni pamiatky ta kulturna spadshchyna Ukrainy, 1 (1), pp. 47—61.* doi: [https://doi.org/10.30840/2786-8818.1\(1\).2023.292987](https://doi.org/10.30840/2786-8818.1(1).2023.292987).
15. Chernyshuk P. (2023). *Muzei ta nematerialna kulturna spadshchyna Ukrainy pid prytilom: vidbulasia prezentatsiia zvituv.* Available at: <https://yur-gazeta.com/golovna/muzei-ta-nematerialna-kulturna-spadshchyna-ukrayini-pid-prytilom-vidbulasia-prezentatsiia-zvituv.html>.
16. Koval D., Slobodyanyuk M. *Iak pravylno dokumentuvaty ruinuвання kulturnykh tsinnosti (mizhnarodni normatyvy).* (2023). Available at: <https://truth-hounds.org/cases/yak-pravylno-dokumentuvaty>.
17. Brosché, J., Legné, M., Kreutz, J., Ijla, A. (2017). *Heritage under attack motives for targeting cultural property during armed conflict. International Journal of Heritage Studies, 23 (3), pp. 248—260.* doi: [doi:10.1080/13527258.2016.1261918](https://doi.org/10.1080/13527258.2016.1261918).
18. Stovel H. (1998). *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage.* ICCROM.
19. Teijgeler R. (2006). *Preserving cultural heritage in times of conflict.* In: G. E. Gorman and Sydney J. Shep eds. *Preservation management for libraries, archives and museums.* London: Facet Publishing, pp. 133—165.
20. *VR MUSEUM OF WAR IN UKRAINE.* (n. d.). Available at: <https://war.city/>.
21. Zajadło J. & Zeidler K. (2003). *Prawna ochrona zabytków na wypadek wojny. Ochrona Zabytków, 1—2, pp. 116—121.*

Надійшла до редакції 18 червня 2024 року